

Ennerveld, omvorming van asielzoekerscentrum tot bungalowpark

Passende Beoordeling in het kader van de Natuurbeschermingswet

P. Verburg

Ennerveld, omvorming van asielzoekerscentrum tot bungalowpark

Passende Beoordeling in het kader van de Natuurbeschermingswet

SOVON-informatierapport 2008/09
Dit rapport is samengesteld
in opdracht van Ennerveld bv

COLOFON

© SOVON Vogelonderzoek Nederland 2008

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Ennerveld bv
SOVON Vogelonderzoek Nederland
Rijksstraatweg 178
6523 DG Beek-Ubbergen
e-mail: info@sovon.nl

Wijze van citeren: Verburg P. 2008. Ennerveld, omvorming van asielzoekerscentrum tot bungalowpark, Passende Beoordeling in het kader van de Natuurbeschermingswet. SOVON-informatierapport 2008/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Foto's omslag: Petra Verburg & Harvey van Diek (Wespendief)

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SOVON en/of de opdrachtgever.

Inhoud

1. Inleiding	5
2. Situatie in de referentieperiode	6
2.1 Inleiding	6
2.2 Algemeen	6
2.3 Woningen	7
2.4 Wegen	8
2.5 Verlichting	8
2.6 Landschap (situatie 2005)	8
2.7 Gebruik	9
2.8 Geluid	11
2.9 Atmosferische depositie	12
3. Toetsingskader Natuurbeschermingswet	13
3.1 Instandhoudingsdoelstellingen	13
4. Beschrijving van het voornemen	15
4.1 Inleiding	15
4.2 Het plan	15
4.3 De woningen	17
4.4 De wegen	18
4.5 Verlichting	18
4.6 Landschap	18
4.7 Gebruik	19
4.8 Geluid	19
4.9 Atmosferische depositie	19
5. Betekenis plangebied voor beschermde natuurwaarden	20
5.1 Inleiding	20
5.2 Ongewervelden	20
5.3 Amfibieën	20
5.4 Broedvogels	20
5.5 Zoogdieren	22
5.6 Habitattypen	22
6. Toetsing aan de Natuurbeschermingswet	23
6.1 Inleiding	23
6.2 Relevante soorten	23
6.3 Bepaling effecten	26
6.3.1 Verandering van biotoop	26
6.3.2 Permanente effecten door recreatie	27
6.4 Effecten ten opzichte van instandhoudingsdoelen	28
6.4.1 Wespandief	29
6.4.2 Zwarte Specht	30
6.4.3 Samenvatting	31
6.4.4 Conclusie	31

6.5 Externe werking	31
6.6 Cumulatie	32
6.7 Mitigerende maatregelen	33
6.8 Conclusies en aanbevelingen	34
7. Referenties	35
Bijlage I: Instandhoudingsdoelen soorten Natura 2000 gebied Veluwe	
Bijlage II: Waargenomen broedvogelsoorten op het terrein van het AZC	
Bijlage III: Kaarten toekomstige inrichting	
Bijlage IV: Bureaus betrokken bij visieontwikkeling	

1. Inleiding

Ennerveld bv is voornemens het AZC-terrein Wapenveld (asielzoekerscentrum) om te vormen tot een bungalowpark. Het gebied bevindt zich in het Natura 2000-gebied Veluwe. Voor alle handelingen met mogelijke gevolgen voor dit Natura 2000-gebied dient bij GS van Gelderland een vergunning ingevolge de Natuurbeschermingswet 1998 te worden aangevraagd.

Voorliggend document is bedoeld als passende beoordeling ter onderbouwing van een vergunningaanvraag in het kader van de Natuurbeschermingswet. Dat wil zeggen dat het voornemen ‘passend wordt beoordeeld’ in het licht van de instandhoudingsdoelstellingen.

2. Situatie in de referentieperiode

2.1 Inleiding

Voor een goede beeldvorming van (eventuele) gevolgen van het voornemen is het belangrijk om te weten wat de uitgangssituatie (referentie) is. Op verzoek van de Provincie Gelderland is het jaar 2005 - toen de Natuurbeschermingswet van kracht werd - gehanteerd als referentieperiode.

In formeel-juridische zin kan ook het moment van aanwijzing van de Veluwe als Speciale Beschermingszone krachtens de Vogelrichtlijn (maart 2000) als referentie/ijkpunt worden beschouwd. De situatie in dat jaar vertoonde echter veel gelijkenis met het referentiejaar 2005, al kregen de stacaravans in 2001 een andere functie (bewoning door asielzoekers). Gesteld kan worden dat de gebruiksfunctie uit 2000 weer wordt hersteld.

Met “referentieperiode” wordt in de onderhavige passende beoordeling bedoeld op 2005.

Als hulpmiddel bij de bepaling van effecten van recreatie wordt gebruik gemaakt van de principes van de Natuur Effecten Boekhouding (NEB). De complete methode NEB is voor deze Passende Beoordeling niet toepasbaar, omdat die gaat om het verschil tussen effecten op verschillende locaties. De uitgangspunten, zoals verstoringsafstanden en de aannames van het gebruik van het gebied door recreanten zijn overgenomen.

Natuur Effecten Boekhouding (NEB)

De NEB is het instrument waarmee de negatieve en positieve gevolgen van groei en krimp van recreatieve voorzieningen voor Natura 2000 habitattypen en soorten op de Veluwe kunnen worden gekwantificeerd en onderling vergeleken.

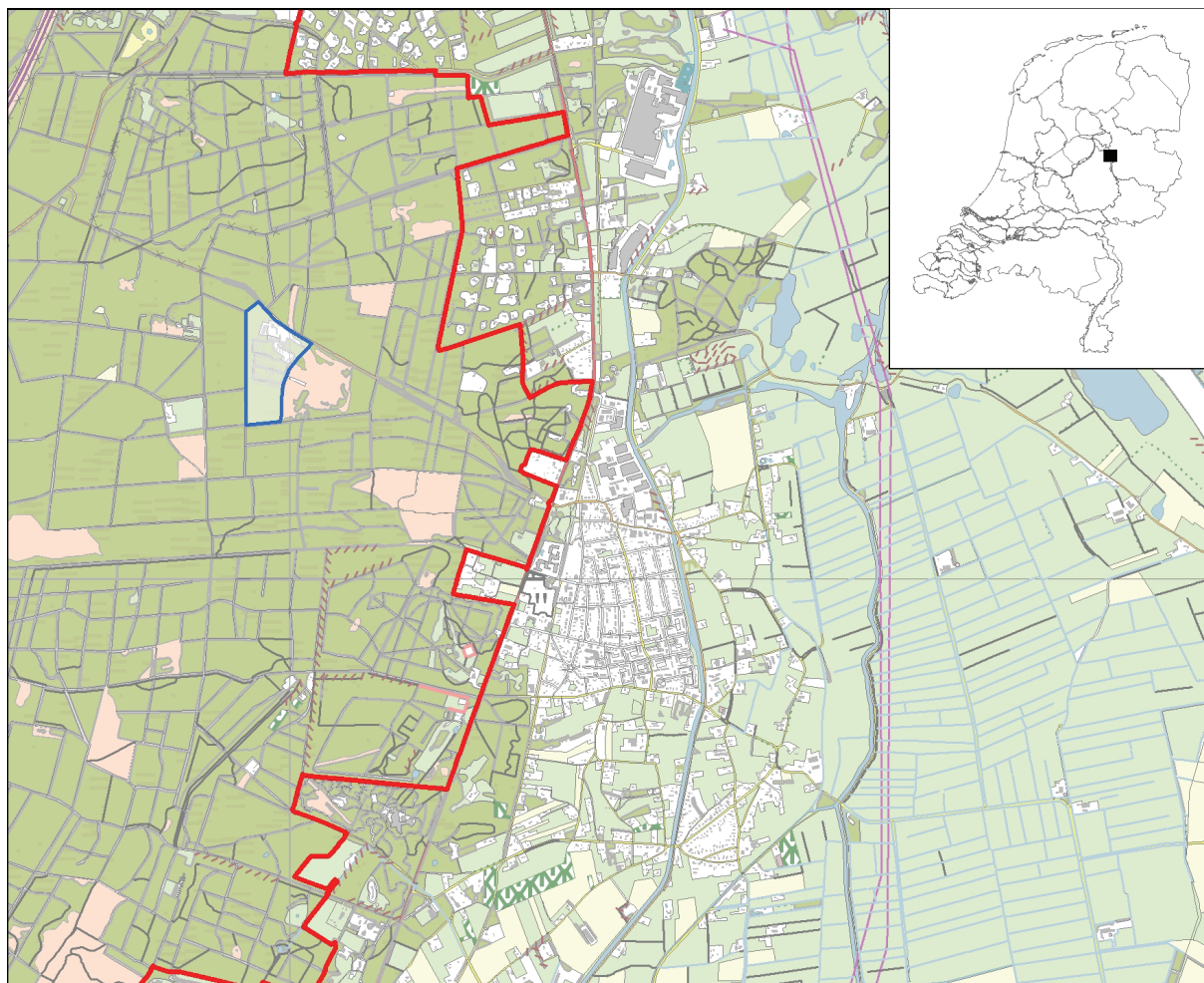
De NEB is gebaseerd op beleidsrandvoorwaarden van het ministerie van LNV, juridische voorwaarden die door dr. Bastmeijer zijn geformuleerd en adviezen van de Commissie voor de milieueffectrapportage naar aanleiding van het plan-MER en het prototype voor de NEB.

Bron: Natuureffectenboekhouding, Arcadis 2007

2.2 Algemeen

Het plangebied ligt aan de Molenweg in de gemeente Heerde, op de noordoost-Veluwe (figuur 1). Het gebied heeft een oppervlakte van 11,67 ha.

Het studiegebied is tot 2001 in gebruik geweest als camping met vaste staanplaatsen voor stacaravans. Sinds 2001 is het terrein in gebruik als opvang voor asielzoekers (AZC). Ten tijde van de inwerkingtreding van de Natuurbeschermingswet 1998 (1 oktober 2005) was het terrein in gebruik als AZC. Deze situatie wordt in deze rapportage aangeduid als ‘referentiesituatie’. Toekomstige ontwikkelingen worden vergeleken met de situatie ten tijde van het AZC.

Figuur 1. Ligging van het plangebied (blauw omlijnd). De buitengrens van het Natura 2000-gebied Veluwe is met rood aangegeven.

2.3 Woningen

Op het terrein waren in de referentieperiode 123 stacaravans aanwezig, die verspreid in het bos waren geplaatst. Tevens stonden bij de ingang gebouwen die voor centrale voorzieningen werden gebruikt, zoals kantoor, en ten behoeve van opleiding en dagrecreatie. Er was totaal 7.139 m² oppervlakte bebouwd gebied (bron: Hennie Hurenkamp Architectenbureau). Hiervan vormden 123 stacaravans een oppervlakte van 4.551 m² en semipermanente gebouwen 2.588 m².

2.4 Wegen

Halfverharde brede wegen slingerden door het gebied en verbonden de stacaravans met elkaar en de algemene voorzieningen centraal op het terrein. De toegangsweg en de parkeervoorziening bij de ingang van het terrein waren verhard. Uit het bestek van het AZC Heerde blijkt de volgende verharding aanwezig te zijn in de AZC-tijd:

- klinker- en tegelverharding: 7.300 m²
- halfverharding: 5.985 m².

2.5 Verlichting

Op het terrein stonden circa honderd lichtmasten met een lichtpunthoogte van 4 meter (bron: Spect 2000).

2.6 Landschap (situatie 2005)

Het bos kan worden getypeerd als een heidebebossing van rond 1900 op de hoge stuwwal van de Noord-Veluwe op ca. 30 m +NAP. De bodem bestaat uit een grofzandige haarpodzol op witte kwartszanden. Lokaal komt in het Ennerveld wat reliëf voor. Het gebied is midden in het bos gelegen en grenst aan een diepe zandafgraving (voormalige stortlocatie). Het bos is voedselarm; in 1976 is het nog aangemerkt als 'mosbos': bos met voornamelijk mossen als bodembegroeiing. Het bos zit nu in de volgende fase van vegetatiesuccessie: de Bochtige smele-fase. De PNV (Potentieel Natuurlijke Vegetatie) is het Betulo-Quercetum, ofwel eiken-berkenbos (ten Houte de Lange 1977).

De meerderheid van de bomen in de heersende boomlaag is tussen de 30 en 80 jaar oud. De dominante hoogte varieert tussen de 13 en 17 meter. Vermoedelijk is het bos ontstaan door spontane verjonging op voormalige heide. Als gevolg van de spontane verjonging bevat het bos meerdere soorten en is de dichtheid gevarieerd. Plaatselijk zijn er wat restanten van erfafscheidingsbeplantingen (vermoedelijk uit de periode 1970 tot 1995).

Het bos is rijk aan boomsoorten en heesters (figuur 2). In de kroonlaag domineert grove den (naar schatting 80% van het totaal), maar er staat ook inlandse eik, berk, Amerikaanse eik, douglas, beuk, fijnspar, tamme kastanje, zeeden en Japanse lariks. In de struiklaag staat voornamelijk Amerikaanse vogelkers, maar ook lijsterbes, berk, grove den, krent, laurierkers, Thuja, Chamaecyparis, kamperfoelie, vuilboom, rhododendron, klimop, blauwe en rode bosbes, brem en braam.

Vermoedelijk zijn er sinds het ontkiemen van het bos, behalve het kappen van open plekken voor kampeeractiviteiten, weinig beheermaatregelen uitgevoerd in het bos. Dit is te herkennen aan de kleine en vaak verwrongen kronen op plaatsen waar de bomen dicht bij elkaar staan. Op veel plekken staan er echter weinig bomen waardoor de kronen zich soms ruim hebben kunnen ontwikkelen.

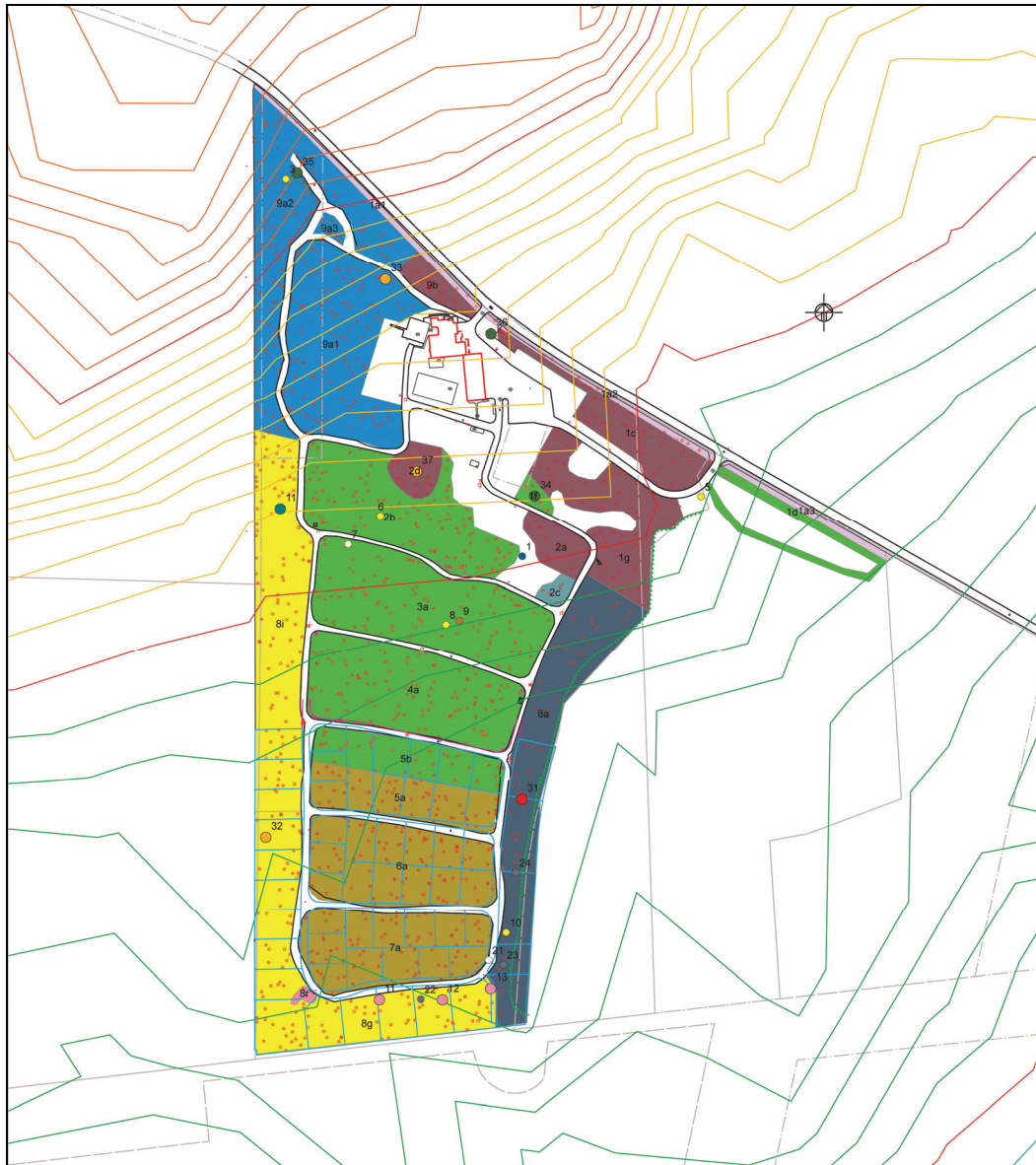
Dood hout is grotendeels afwezig in het bos. Waarschijnlijk komt dit doordat mensen het dode hout tot nu toe hebben verwijderd.

2.7 Gebruik

In de caravans woonden asielzoekers, die voor hun dagelijks leven aangewezen waren op het AZC-terrein. Wat betreft het gebruik van het gebied ging het met name om spelende kinderen, korte wandelingen over het terrein en in de directe omgeving van het terrein. Gemotoriseerd verkeer beperkte zich grotendeels tot de weg naar het terrein en de parkeerplaatsen bij de ingang.

Uit contacten met de voormalig directeur van het AZC Wapenveld, mevrouw Ran, blijkt dat het gemiddelde fulltime personeelsbestand van het AZC 80 personen bedroeg. Hierbij waren inbegrepen de onderwijzers van de school en de mensen van de 24-uursbewaking. Daarnaast waren er verschillende ambulante mensen werkzaam, zoals voor tuinonderhoud, politiepost ter plekke, dokterspost, tal van vrijwilligers van de stichting Vluchtelingenwerk of andere mensen die zich inzetten voor vrijwillige begeleiding of creatieve invulling voor de asielzoekers of hun kinderen. Globaal waren er zo'n 100 personen werkzaam op het AZC (persoonlijke mededeling mevrouw Ran).

Uit de bestuursovereenkomst Centraal Orgaan Asielzoekersopvang (CAO) en de gemeente Heerde blijkt dat de voorziening maximaal 600 asielzoekers kon opvangen. Het AZC was permanent volledig bezet.

Legenda

● 1a. Markante beuk	■ 2a. Boomgroep naaldhout
● 1b. Markante inl. eik	■ 2b. Struikgroep rododendron
○ 1c. Potentieel markante inl. eik	■ 3. Bosrand
● 1d. Markante zeeden	■ 4. Loofbos
● 1e. Niet vitaal (blauwe stip verwijderd)	■ 5. Structuurarm dennenbos
○ 1f. Berk met te verwijderen ijzerdraad	■ 6. Structuurrijk dennenbos
● 2a. Groep markante groveden	■ 7. Gevarieerd open naaldbos
● 2b. Groep markante eiken en beuk	■ 8. Zeer open bos
● 2c. Groep sierkers	■ 9. Gemengd bos
● 2d. Groep rododendron	
● 2e. Groep chamaecyparis	
⊕ Zo mogelijk blijvende bomen	

Figuur 2. Groeneenheden Ennerveld

Figuur 3. Stacaravans op het terrein, 2005.

Figuur 4. Stacaravans op het terrein, 2005.

2.8 Geluid

Er zijn geen absolute gegevens beschikbaar over de hoeveelheid geluidsbelasting in het plangebied in de referentiesituatie. Door menselijke bedrijvigheid (onderhoud e.d.) en bewoning (muziek, spelende kinderen) moet rekening worden gehouden met piekgeluiden die leiden tot een geluidsbelasting tot 45-48 db(A) in enkele honderden meters rondom het AZC (expert judgement). In de referentiesituatie

was er weinig verkeer op het terrein. Van en naar het terrein vonden dagelijks verkeersbewegingen plaats met name door werknemers van het terrein en overige ondersteuning, zoals vrijwilligers.

2.9 Atmosferische depositie

In de referentieperiode zal de uitstoot van verzurende en vermestende stoffen zoals stikstofdioxide (NO_x) in en rondom het plangebied vanwege de beperkte verkeersbewegingen vrijwel verwaarloosbaar zijn geweest. De huidige achtergronddepositie was en is met 2500 – 3000 mol/ha/jaar potentieel zuur echter hoog (bron: Milieu- en Natuurplanbureau 2008).

In deze beoordeling wordt depositie, die zeker van invloed is op de kwaliteit van het gebied, dan ook beschreven aan de hand van gebruik. De verkeersintensiteit is de belangrijkste graadmeter voor de hoeveelheid uitstoot. Ook hiervoor geldt dat er weinig verkeer was op het terrein. Van en naar het terrein vonden dagelijks verkeersbewegingen plaats met name door werknemers van het terrein en overige ondersteuning.

3. Toetsingskader Natuurbeschermingswet

De Veluwe is aangewezen als Speciale beschermingszone ingevolge de Vogelrichtlijn (zie figuur 1 voor begrenzing in de omgeving van het plangebied). Voorts is de Veluwe als Speciale beschermingszone aangemeld krachtens de Habitatrichtlijn en geplaatst op de lijst van gebieden van communautair belang. Op 1 oktober 2005 is de Vogelrichtlijn geïmplementeerd in de Natuurbeschermingswet 1998. Voor ingrepen in of nabij de Speciale beschermingszone Veluwe is het afwegingskader van de Natuurbeschermingswet dus van toepassing. Dit impliceert dat voor alle plannen, projecten en handelingen in en nabij het Natura 2000-gebied Veluwe die schadelijke gevolgen *kunnen* hebben voor de natuurlijke kenmerken een vergunning ingevolge artikel 19d lid 1 Nbw moet worden aangevraagd. In dit geval is GS van de provincie Gelderland hiervoor het bevoegd gezag. De provincie zal de aanvraag toetsen aan het afwegingskader van de Natuurbeschermingswet, waarin de instandhoudingsdoelen van het Natura 2000-gebied Veluwe centraal staan.

Gezien de aard van het project (omvorming van een asielzoekerscentrum in een bungalowpark) en het niet op voorhand volledig kunnen uitsluiten van significante effecten, dient een passende beoordeling op grond van artikel 19f, lid 1 e.v. Nbw te worden opgesteld. Deze passende beoordeling dient bij de vergunningaanvraag te worden gevoegd. In de passende beoordeling wordt het project 'passend' beoordeeld in het licht van de instandhoudingsdoelstellingen. Dat wil zeggen dat getoetst wordt of het project afzonderlijk of in combinatie met andere projecten of handelingen gevolgen kan hebben voor de instandhoudingsdoelstellingen. Als *significant* nadelige gevolgen wel zijn uit te sluiten – maar er wel sprake is of kan zijn van nadelige gevolgen - kan een verslechterings- en verstoringstoets volstaan. Cumulatieve effecten hoeven dan niet bij de verslechterings- en verstoringstoets te worden betrokken. Mitigerende (verzachtende) maatregelen mogen deel uitmaken van de toets.

3.1 Instandhoudingsdoelstellingen

Het Habitatrichtlijngebied Veluwe is geplaatst op de lijst van gebieden van communautair belang op grond van de aanwezigheid van de volgende habitattypen (bron: Gebiedendatabase Ministerie LNV).

H2310 Stuiwzandheiden met struikhei
H2320 Binnenlandse kraaiheibegroeiingen
H2330 Zandverstuivingen
H3130 Zwakgebufferde vennen
H3160 Zure vennen
H3260 Beken en rivieren met waterplanten
H4010 Vochtige heiden
H4030 Droge heiden
H5130 Jeneverbesstruwelen
H6230 Heischrale graslanden
H6410 Blauwgraslanden
H7110 Actieve hoogvenen
H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen
H9120 Beuken-eikenbossen met hulst
H9160 Eiken-haagbeukenbossen
H9190 Oude eikenbossen
H91E0 Vochtige alluviale bossen

De Veluwe is op grond van de aanwezigheid van de volgende Habitatrictlijnsoorten geplaatst op de lijst van gebieden van communautair belang:

H1042 Gevlekte witsnuitlibel
H1083 Vliegend hert
H1096 Beekprik
H1163 Rivierdonderpad
H1166 Kamsalamander
H1318 Meervleermuis
H1831 Drijvende waterweegbree

Tenslotte is de Veluwe aangewezen als Speciale beschermingszone ingevolge de Vogelrichtlijngebied op grond van de volgende soorten:

A072 Wespandief
A224 Nachtzwaluw
A229 IJsvogel
A233 Draaihals
A236 Zwarte specht
A246 Boomleeuwerik
A255 Duinpieper
A276 Roodborsttapuit
A277 Tapuit
A338 Grauwe klauwier

Ruimtelijke ingrepen worden getoetst aan de gevolgen voor de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied. Om behoud en herstel van de natuurlijke kenmerken en de samenhang van de ecologische structuur en functies te waarborgen zijn instandhoudingsdoelen geformuleerd. Voor Natura 2000-gebied Veluwe zijn de instandhoudingsdoelen te raadplegen in Bijlage 1.

4. Beschrijving van het voornemen

4.1 Inleiding

Het plangebied zal worden ingericht als bungalowpark met recreatiewoningen (figuur 5). Onderstaande beschrijving geeft de toekomstige situatie weer. Bijlage 4 geeft de kaartbeelden van de voorgenomen inrichting.

4.2 Het plan

Bij het verkavelingsvoorstel Ennerveld is in eerste plaats gekeken naar de bestaande landschappelijke en natuurlijke onderlegger en hoe deze behouden en versterkt kan worden. Door grote boskernen te definiëren en in de toekomst verder te ontwikkelen wordt het bosbeeld uit de referentiesituatie in stand gehouden. De boskernen vormen een goed milieu voor de flora en fauna. Aan de randen van de boskernen wordt een gradiënt aan beplanting voorzien. In deze zoom worden inheemse struiken aangeplant.

In de boskernen worden de vakantiewoningen geplaatst. Er zijn drie milieutypen voor de woningen. Aan de randen worden de woningen geschakeld en hebben ze een hogere dichtheid. De woningen zijn hier naar de buitenkant (op de kuil of op het bos) georiënteerd. In het noordelijke deel zijn de woningen georiënteerd op de open ruimte van het heideveld. Als laatste type is er het middendeel. Hierin zijn de woningen steeds naar een kleine centrale binnenruimte georiënteerd. Deze kleine binnenruimte kan een gezamenlijk heideveldje of boscomplexje zijn.

De behoefte van recreanten aan privacy is gegarandeerd door het maken van een grote buitenruimte aan de woning. Deze buitenruimte is vormgegeven als een terras. Het terras is de privé-ruimte bij de woning, verder is heel het terrein collectief en mag het dus ook niet in eigendom genomen worden door de bewoners. Het terrein wordt hierdoor niet opgesplitst in kleine kavels maar blijft een open aaneengesloten natuurlijk terrein er mogen ook nergens hekken of afschermingen geplaatst worden. Tussen de huisjes onderling worden er struikgroepen (jeneverbes) aangeplant om een visuele afscherming te verkrijgen.

Op het gebied rondom het feitelijke plangebied is een landschappelijke visie ontwikkeld. Het geheel kan een positieve bijdrage leveren aan natuur en landschap, met name als ecologische verbindingzone. Deze visie is afgestemd met het Geldersch Landschap, dat naastgelegen gronden in eigendom heeft.

De keuze is gemaakt om geen gebruik te maken van de volledige (bouw)ruimte in het bestemmingsplan. De recreatieve invulling zoals in het bestemmingsplan mogelijk is, wordt op een natuurlijke manier ingevuld.

4.3 De woningen

Het plan voorziet in 134 woningen waarvan 26 woningen geschakeld of dicht bij elkaar. De vrijstaande vakantiewoningen zijn conform de voorschriften, in het vigerend bestemmingsplan geplaatst en hebben een bouwoppervlakte van 60 m² (zie figuur 6 voor indruk). Gekoppeld aan de woning is er een berging van 5 m². De geschakelde vakantiewoningen zijn onderling geschakeld door middel van een berging of staan dicht bij elkaar. De privé-buitenruimte van de vakantiewoningen worden bepaald door een vlonderterras van minimaal 40 m².

Figuur 6. Referentiebeelden woningen

4.4 De wegen

Om rust in het park te garanderen zijn de mogelijkheden voor gemotoriseerd verkeer zo minimaal mogelijk gehouden. Door het park is één hoofdontsluiting voorzien. Dit is een ‘verdiepte’ eenrichtingsroute van 3m breed bestaande uit halfverharding. De weg wordt geflankeerd door 3m brede heidebermen.

De parkeerplaatsen bevinden zich langs deze ontsluiting. Waarvan de grootste parking (119 plaatsen) aan de entree en de kleinere parkeerplaatsen (gem. 18 plaatsen) verscholen in het bos. De parkeerplaatsen zijn zo ingepast dat ze het bosbeeld niet verstoren en zo veel als mogelijk de bestaande bomen vrijwaren. Er is rekening gehouden met een parkeernorm van 1,6 per huisje, dit betekent dat er voor 134 huisjes 220 parkeerplaatsen voor handen zijn. De maximale wandelafstand om vanuit de parkeerplaats de woning te bereiken is 100m.

Als secundaire ontsluiting zijn er bospaden voorzien. Deze paden zijn incidenteel (verhuizing, hulpdiensten) toegankelijk voor autoverkeer. Verder dienen ze als onverharde wandelpaden van 2m breed met een vrije zone (geen bomen of andere obstakels) van 2m. Door deze paden autovrij te maken wordt het gehele middengebied autovrij en biedt het rust aan fauna en flora.

4.5 Verlichting

Er is gekozen voor een laag verlichtingspaaltje (1.10 meter hoog). Dit geeft de mogelijkheid de donkere bossfeer te behouden en te verbeteren ten opzichte van de referentiesituatie. Er wordt echter wel gekeken naar een licht-densiteit die nog een veilig gevoel biedt, door genoeg oriëntatiepunten te voorzien. De verlichtingspaaltjes zijn voorzien bij opritten van parkeerplaatsen, bospaden en knikken in de weg.

4.6 Landschap

De boskernen hebben een minimale oppervlakte van twee maal de gemiddelde boomhoogte 40m. Het vrijstellen van de boskernen biedt de fauna en flora rust. De boskernen worden in de toekomst verder ontwikkeld door het aanplanten van extra bomen (Buiting, 2008). Rondom de boskernen wordt een zoom ontwikkeld. Deze zorgt er enerzijds voor dat de boskernen moeilijk toegankelijk worden. Anderzijds wordt er inheemse beplanting aangeplant zoals braam, lijsterbes, krenten en vlier.

Tussen de boskernen loopt een tapijt van heide. Dit wordt verkregen door de grond in de toekomst af te plaggen. De bestaande bomen blijven hierin gehandhaafd. Om privacy voor de woningen te garanderen in de open heide velden worden extra jeneverbessen aangeplant.

Op het terrein zijn 1187 toekomstbomen aangeduid en ingemeten. Deze toekomstbomen en hun gemiddelde kroonprojectie van 6m (diameter) waren de randvoorwaarden voor het verkavelingsplan. De toekomstbomen zorgen ervoor dat het gebied als bos in stand blijft. Om zo veel als mogelijk bestaande bomen te behouden worden de huizen zorgvuldig tussen de bomen en buiten de kroonprojectie geplaatst. Indien er geen andere keuze was wordt er zo tactisch mogelijk een boom gekapt. Voor het voorgestelde plan (huisjes, wegen, parking) moeten 44 toekomstbomen gekapt worden.

4.7 Gebruik

Het park is kleinschalig van opzet en kent weinig voorzieningen, dus zal niet veel gezinnen trekken. Hoewel de woningen in principe geschikt zijn voor 6 tot 8 personen wordt verwacht dat bij volledige bezetting gemiddeld 3 personen per woning aanwezig zijn. Gedurende 12 weken in het jaar wordt de bezetting op $134 * 3 = 402$ personen geschat. De rest van het jaar zal de bezetting lager zijn.

4.8 Geluid

Het terrein wordt autoluw gehouden, waardoor er niet veel autoverkeer, en daarmee geluid zal zijn. Ten opzichte van de referentieperiode zal de geluidsbelasting vermoedelijk afnemen.

4.9 Atmosferische depositie

Autoverkeer van en naar het terrein zal mogelijk geconcentreerd zijn rond start en einde van weekeinden of vakanties. Dagelijks zullen auto's het terrein verlaten en opkomen, om uitjes in de omgeving te maken. Daar het terrein autoluw wordt gehouden is het aantal toegevoegde autokilometers dermate gering waardoor de eventueel toegevoegde depositie van vermestende stoffen (NO_x , NH_3) nihil is.

5. Betekenis plangebied voor beschermde natuurwaarden

5.1 Inleiding

Het gebied is in 2005 geïnventariseerd op wettelijk beschermde planten en dieren (Vogel & Felix, 2005). In het kader van de toetsing aan de Natuurbeschermingswet zijn vertegenwoordigers van de soortgroepen ongewervelden, amfibieën, broedvogels, zoogdieren en habitattypen van belang.

In 2007 en in 2008 zijn aanvullende veldbezoeken gebracht om gebruik van het terrein door met name Zwarte Specht en Wespandief inzichtelijk te maken en de inventarisatieresultaten uit 2005 te actualiseren.

5.2 Ongewervelden

Op zeven bezoekdata tussen begin april en eind juli 2005 zijn alle waarnemingen genoteerd van op grond van de libellen en kevers waarvan instandhoudingsdoelen in het (concept-aanwijzingsbesluit zijn opgenomen. Deze soorten zijn niet aangetroffen en het plangebied is ook niet geschikt als leefgebied.

5.3 Amfibieën

De Kamsalamander is het enige amfibie waarvoor de Veluwe is aangemeld als Natura 2000-gebied. De soort is tijdens de inventarisatie niet in het plangebied vastgesteld en wordt hier ook niet verwacht, vanwege het ontbreken van geschikt biotoop (water).

5.4 Broedvogels

Resultaten veldinventarisatie 2005

Het gebied is geteld met behulp van de BMP-methode (van Dijk 2004). Verspreid over het broedseizoen zijn vijf ochtendbezoeken gebracht (8 april, 13 mei, 27 mei, 17 juni, 19 juli) alsmede avondbezoeken op 15 mei en 19 juli. Tijdens deze bezoeken werden alle territorium-indicerende waarnemingen (zang, alarm, balts, etc.) op een veldkaart ingetekend. Deze werden na het veldbezoek omgezet op verzamelkaarten per soort. De soortkaarten werden na afronding van het veldwerk geclusterd conform de BMP-criteria. In totaal is 540 minuten aan veldwerk besteld, ofwel 45 minuten per hectare. Dit is voor BMP-inventarisaties een zeer hoge onderzoeksintensiteit. Tijdens de inventarisatie zijn 20 soorten broedvogels vastgesteld (zie bijlage 2).

Soorten waarvoor het gebied is aangewezen

BOOMLEEUWERIK

Broedt bij voorkeur op stuifzandcomplexen, op deels met vliegdennen dichtgegroeid stuifzand en open dennenbos op duinvaaggronden. Om te foerageren heeft de soort open of schrale bodems nodig. De vegetatiestructuur in het plangebied is vanwege de te voedselrijke bodem te ruig voor de soort.

DRAAIHALS

De soort komt voor in en langs de randen van zandige heidevelden en zandverstuivingen. Daarnaast worden territoriale vogels soms vastgesteld in open bos met een schrale bodem en op kapvlaktes die niet zijn vergrast. Daarbij is van belang dat de mierenfauna (*Lasius spec.*) - mieren(poppen) vormen het stapelvoedsel - goed is ontwikkeld. Het is een kritische soort, die nog maar weinig voorkomt op de Veluwe en elders in Nederland vrijwel is uitgestorven. Binnen het plangebied is geen geschikt biotoop aanwezig.

DUINPIEPER

De Duinpieper is praktisch uitgestorven in Nederland (van Dijk *et al.* 2008) en komt mogelijk nog incidenteel voor in uitgestrekte stuifzandgebieden (Kootwijkerzand, Harskamperzand, Hulshorsterzand). Er is geen geschikt biotoop voor deze soort binnen het plangebied.

GRAUWE KLAUWIER

De soort is op de Veluwe vooral afhankelijk van heideterrein met hier een daar opslag en overgangen van bos naar heide. In het plangebied komt geen geschikt biotoop voor de soort voor.

IJSVOGEL

Op het terrein en in de wijde omgeving daarvan komt geen open water voor dat vis bevat. Dit betekent dat er geen geschikt biotoop voor IJsvogel aanwezig is.

NACHTZWALUW

De Nachtzwaluw is gebonden aan heidevelden met verspreid boomgroei en overgang van bos naar grotere heideterreinen op schrale, zeer voedselarme (niet-vergraste) bodems. Dergelijk biotoop komt in het plangebied niet voor.

ROOBBORSTTAPUIT

De soort is afhankelijk van open tot halfopen, vaak droge terreinen met enige struweelopslag of hoog opschietende kruiden, zoals heidevelden. In het plangebied komt geen geschikt biotoop voor de soort voor.

TAPUIT

Open terreinen met zandige open plekken, zoals heide en/of stuifzandgebieden, waar Tapuit voorkomt, zijn niet aanwezig binnen het plangebied.

WESPENDIEF

Tijdens één van de veldbezoeken in 2005 werd in mei een vrouwtje Wespendif waargenomen, vrij hoog cirkelend op ca 300 meter ten zuiden van het AZC terrein. Het terrein kan onderdeel uitmaken van het foerageergebied van de soort. De soort is niet als broedvogel vastgesteld. Bij veldbezoeken in 2007 en 2008 is de soort niet vastgesteld. Voor uitgebreide achtergrondinformatie kan worden verwezen naar het 'ecologisch profiel' op pagina 22.

ZWARTE SPECHT

De Zwarte Specht broedt in bossen. De voorkeur gaat uit naar bossen met oude dennen en/of staand en liggend rottend hout. Daarnaast zijn dikke bomen nodig om het nest in uit te hakken. Op de Veluwe wordt vooral in beuk gebroed. Dikke bomen voor een nestplaats zijn niet aanwezig op het terrein. Wel maakt het gebied mogelijk deel uit van het leefgebied van Zwarte specht; de soort kan tot 1-2 kilometer rondom het nest foerageren en het foerageergebied kan meer dan 100 ha beslaan. Bij de veldinventarisatie in 2005 zijn ook rondom het plangebied geen Zwarte Spechten gehoord, wat doet vermoeden dat de soort in dat jaar niet in de directe omgeving van het plangebied broedde. In het plangebied zijn ook geen sporen van foeragerende Zwarte Spechten (uitgehakt rottend hout, geplunderde nesten van bosmieren *Formica spec.*). Mogelijk is dat in andere jaren wel het geval.

Bij veldbezoeken in 2007 is de soort niet vastgesteld. In 2008 is veldonderzoek gedaan naar de soort en op de eerste ronde is de soort niet in of nabij het plangebied aangetroffen.

5.5 Zoogdieren

De enige zoogdiersoort waarvoor de Veluwe is aangewezen, de Meervleermuis, komt niet voor in het plangebied. De soort overwintert op een aantal locaties op de zuidelijke Veluwe en leeft gedurende de zomer in gebouwen binnen bereik van grote wateren. Het plangebied is derhalve niet geschikt als leefgebied voor de Meervleermuis. (bron De Levende Natuur, 2007)

5.6 Habitattypen

Er zijn in het plangebied geen terreinkenmerken en daarbij behorende typische soorten aangetroffen die duiden op de aanwezigheid van habitattypen waarvoor de Veluwe is aangewezen.

6. Toetsing aan de Natuurbeschermingswet

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt nagegaan of de inrichting van het bungalowpark kan leiden tot verslechtering van het leefgebied van de soorten waarvoor instandhoudingsdoelen zijn geformuleerd. Indien dit het geval is wordt nagegaan in hoeverre deze verstoring/verslechtering significant kan zijn. In dat laatste geval kan de handeling namelijk alleen doorgang vinden als de ‘ADC-criteria’ worden doorlopen: zijn er Alternatieven, is er sprake van Dwingende redenen van groot maatschappelijk belang, vindt Compensatie plaats? Indien vooraf wordt aangetoond dat significant negatieve gevolgen van de inrichting van het bungalowpark niet optreden, dan is toetsing aan de ADC-criteria niet aan de orde.

Het begrip significantie is, hoewel door het Ministerie van LNV (nog) niet nader gespecificeerd, al menigmaal door de rechter toegepast¹. Wanneer een plan, project of handeling weliswaar gevolgen heeft voor het gebied, maar de instandhoudingsdoelstellingen daarvan niet in gevaar brengt, kan het niet worden beschouwd als een plan of project dat significante gevolgen heeft voor het betrokken gebied. De inzet dient echter te zijn om nadelige gevolgen waar mogelijk te vermijden. Dat ambitieniveau is ook in dit geval gehanteerd.

In deze rapportage wordt het begrip leefgebied gehanteerd voor gebied met geschikt habitat voor de soort, waarin de soort is geconstateerd. Potentieel leefgebied wordt gebruikt voor gebied waarin het juiste habitat voorkomt, maar waarin de soort niet is vastgesteld.

6.2 Relevante soorten

Leefgebied Wespandief

In het plangebied is in de onderzoeksperiode (2005, 2008) niet gebreed. Evenmin zijn ‘oude’ nesten van deze soort aangetroffen. Waarschijnlijk is het plangebied onderdeel van het leefgebied van de Wespandief. De waarneming van een exemplaar nabij het plangebied tijdens veldwerk in 2005 bevestigt dit. Het leefgebied van de soort is uitgestrekt, waardoor het niet meer dan logisch is dat het plangebied onderdeel is van het leefgebied van de soort.

De Wespandief is een onopvallend levende soort. Met name in een uitgestrekt bosgebied als de Veluwe is onderzoek lastig en dus sprake van kennisleemten in populatieontwikkelingen, reproducerend vermogen en grootte van de territoria. Teneinde zoveel mogelijk uit te gaan van de ‘beste wetenschappelijke kennis ter zake’ is in deze passende beoordeling een concept-ecologisch profiel opgenomen dat ingaat op de situatie van de Wespandief op de Veluwe. De tekst is opgesteld door twee goed met de soort bekend zijnde roofvogelonderzoekers.

---

¹ Zie het arrest van het Europese Hof van 7 september 2004 (zaak C-127/02): Op grond van artikel 6, lid 3 van richtlijn 92/43 moet een plan of project dat niet direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van het gebied, wanneer het de instandhoudingsdoelstellingen daarvan in gevaar dreigt te brengen, worden beschouwd als een plan of project dat significante gevolgen kan hebben voor het betrokken gebied. Dit moet met name worden beoordeeld in het licht van de specifieke milieukennissen en omstandigheden van het gebied waarop het plan of project betrekking heeft.

Bouwstenen voor een ecologisch profiel en beoordeling van de status van de wespensdief (*Pernis apivorus*) op de Veluwe gebaseerd op recent -deels ongepubliceerd- onderzoek

Jan van Diermen en Willem van Manen

In 2008 is een driejarig onderzoek gestart naar de ecologie van de wespensdief in Gelderland. Initiator en uitvoerder is de taakgroep Natura 2000 van de Provincie Gelderland, met technische ondersteuning van de Universiteit van Amsterdam. Aanleiding is de onduidelijke status van de soort in het Natura 2000 gebied Veluwe, de kennislacune m.b.t. ruimtebehoefte en habitatgebruik en het gebrekkige inzicht in sturende mechanismen in populatiedynamiek en reproductie. In twee gebieden op de Veluwe en één referentiegebied in de Achterhoek met elk een oppervlakte van ongeveer 10.000 ha, werden territoria c.q. nesten opgespoord en werd een aantal broedvogels uitgerust met GPS-dataloggers (4) en traditionele VHF-zenders (4). Daarnaast is de ontwikkeling van de jongen in de nesten bijgehouden, zijn voedselresten gedetermineerd, nestprotocollen gefilmd, en is gedrag van vogels tijdens het zoeken naar en exploiteren van wespennesten beschreven. Dit laatste met behulp van continu-protocollen van VHF-gezenderde dieren, ter ijking gefilmd met een *ad hoc* opstelbare camera bij wespennesten. Daarmee is in dit project de inzet van eerder voor deze soort ontwikkelde observatietechnieken gecombineerd en gecombineerd met niet eerder in deze combinatie gebruikte middelen. Het biedt nieuwe informatie over ecologie en habitatgebruik van de soort en daarmee gelijk al enkele bruikbare handvatten voor toetsing van ruimtelijke ingrepen.

Dichtheid en activiteitsgebied van mannetjes op de Veluwe

In het onderzoeksgebied bij Nunspeet-Vierhouten werden 14 paren vastgesteld op 119 km², omgerekend 1 per 850 ha landschap. Twee met GPS-loggers uitgeruste buurmannen hadden activiteitsgebieden van circa 600 en 1100 ha, waarbij er nauwelijks overlap bestond. In het proefgebied op de ZW-Veluwe (Lunteren-Otterlo-Renkum-Bennekom) werd een vergelijkbare dichtheid vastgesteld. Een met GPS-logger uitgerust mannetje bij Lunteren, aan de Valleirand had een activiteitsgebied van ongeveer 1200 ha, een VHF-gezenderde man bij Roekel - van tenminste 1000 ha. Vooralsnog lijkt de broeddichtheid op de centrale en oostelijke Veluwe (van Manen & Sierdsema 2008) lager dan die op de westelijke en noordelijke Veluwe (dit onderzoek). Activiteitsgebieden variëren per individu afhankelijk van bosstructuur, bruikbaarheid van het landschap en voedselrijkdom.

Terreingebruik

Analyse van kenmerken van percelen waar onze gezenderde vogels [800-2500 *fixes*/punten per dier] zich ophielden, leert dat wespensdiefen op de Veluwe vooral in ouder, structuurrijk bos foerageren en vaak randen als corridor benutten. Ze mijden open heide en grasland en structuurarm jong bos (<40 jaar). De vogel bij Lunteren gebruikte bij wijze van uitzondering tweemaal hetzelfde door bos omsloten grasland waarschijnlijk om kikkertjes te vangen (inclusief transport naar nest). Grote tuinen rond in het bos gesitueerde huizen (<1 huis/ha) worden wel benut, maar recreatieterreinen en zomerhuiscomplexen met een grotere dichtheid van huisjes zijn als lege gaten in de door de gezenderde dieren verzamelde puntenzwerm herkenbaar, ze worden wel met enige regelmaat verkend, maar dat leidt nooit tot een langdurig verblijf. Een militair object bij Ede werd eveneens gemeden. Direct aangrenzend bos van geschikte structuur werd in al deze gevallen wel frequent gebruikt.

Storinggevoeligheid

Voor wat betreft de nestplaats lijken wespensdiefen zich weinig aan te trekken van regulier verkeer van auto's, fietsers en voetgangers op wegen en paden (zolang er maar geen gerichte aandacht voor het nest is). Vergelijkbaar grote soorten als havik *Accipiter gentilis* en buizerd *Buteo buteo* zijn minder tolerant of onverschillig ten opzichte van mensen. Bij het uitgraven en leeghalen van wespennesten, risicovol vanwege het deels ondergrondse werk met geblokkeerde zintuigen, betoont de soort zich uitermate voorzichtig. Uit onze filmopnamen blijkt dat, eenmaal teruggekomen bij een eerder gevonden wespennest, wespensdiefen de meeste tijd doorbrengen met zekeren van de omgeving, alvorens op de grond te gaan zitten en over te gaan tot verdere exploitatie. Het ligt op grond hiervan voor de hand dat plekken met veel mensen als foerageerplek worden gemeden omdat ze slechts beperkt en daarmee onvoldoende bruikbaar zijn; te tijdrovend om succesvol te exploiteren. Ter illustratie: het Lunterse Bosbad -met frequent aan- en afvliegen van wespen- werd in drie weken tijd tweemaal bezocht; eenmaal voor openingstijd en eenmaal op een regenachtige ochtend.

Voedsel

Wespenbroed is favoriet, kuikens kunnen andere prooi langdurig ongeïnteresseerd laten liggen en gaan pas tot consumptie over als er urenlang geen wespenraat met larven of poppen wordt aangevoerd. Meest gebruikte alternatief in de periode van opgroeiende kuikens blijken jonge kikkers (zowel groene als bruine). Dat wijst op de behoefte aan natter habitat binnen het activiteitsgebied om een tekort aan wespen aan te vullen (waargenomen in alle gebieden).

Trend

Alle langlopende studies op de Veluwe laten een achteruitgang zien waarbij de huidige populatiegrootte ongeveer 60-80% bedraagt van die in de jaren tachtig en vroege jaren negentig van de vorige eeuw. Dit gaat op voor het gebied bij Nunspeet en de Zuidwest-Veluwe (deze studie), Kroondomein Het Loo (van Manen 2007) en Zuidoost-Veluwe (van Manen & Sierdsema 2008). Een dergelijke afname heeft zich niet voorgedaan in Drenthe, Oost-Friesland en Brabant. Oorzaken van achteruitgang op de Veluwe zijn niet bekend.

Literatuur

- VAN MANEN W. 2007. Broedvogels van Kroondomein Het Loo. SOVON-inventarisatierapport 2007/53. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- VAN MANEN W. & SIERDSEMA H. 2008. Ruimtegebruik van Wespddieven in Gelderland: Veldonderzoek en kennislacunes. SOVON-onderzoeksrapport 2008/06. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Leefgebied Zwarte specht

Het plangebied is zeker geen *broedgebied* van Zwarte Specht (Vogel & Felix 2005). Ook is het geen potentieel broedgebied, omdat er vrijwel geen bomen aanwezig zijn waar Zwarte Specht in zou kunnen broeden. Bij het veldonderzoek is de Zwarte Specht tot nu toe niet waargenomen in of nabij het plangebied. Evenmin zijn sporen aangetroffen die kunnen duiden op de aanwezigheid van deze soort. Omdat de soort gebruik maakt van naald- en loofbos lijkt het gebied in eerste instantie wel geschikt als onderdeel van het leefgebied. Het is dan ook potentieel leefgebied.

Samenvatting relevante soorten

In tabel 1 is voor de soorten waarvoor (concept)instandhoudingsdoelen zijn geformuleerd aangegeven in hoeverre die in of nabij het plangebied voorkomen. De tabel geeft de referentiesituatie weer en is gecheckt aan huidige situatie (aanvullend veldonderzoek 2008).

Tabel 1. Betekenis van het plangebied als leefgebied of broedgebied voor de soorten waarvan instandhoudingsdoelen in het nieuwe aanwijzingsbesluit worden opgenomen (het plangebied is niet van belang voor kwalificerende habitattypen)

Soort	Potentieel leefgebied	Leefgebied	Potentieel Broedgebied	Broedgebied
Wespendief	ja	ja	mogelijk	-
Nachtzwaluw	-	-	-	-
IJsvogel	-	-	-	-
Draaihals	-	-	-	-
Zwarte Specht	ja	-	-	-
Boomleeuwerik	-	-	-	-
Duinpieper	-	-	-	-
Roodborsttapuit	-	-	-	-
Tapuit	-	-	-	-
Grauwe Klauwier	-	-	-	-
Gevlekte Witsnuitlibel	-	-	-	-
Vliegend Hert	-	-	-	-
Beekprik	-	-	-	-
Rivierdonderpad	-	-	-	-
Kamsalamander	-	-	-	-
Meervleermuis	-	-	-	-
Drijvend waterweegbree	-	-	-	-

Vanuit het zorgvuldigheidsbeginsel wordt in deze toetsing potentieel leefgebied beoordeeld alsof het leefgebied is. Dit is de worst-case benadering, die voorkomt dat effecten te licht beoordeeld worden. Bij de bepaling van de effecten wordt daarom op Wespendief en Zwarte Specht beoordeeld.

6.3 Bepaling effecten

6.3.1 Verandering van biotoop

In het gebied wordt eerst een toekomstbomendunning uitgevoerd, om het stamtal in het gebied te verlagen (meer openheid te creëren) en tegelijk het karakter van het bos in stand te houden. Hiermee verandert het biotoop enigszins, maar blijft het gebied bos en daarmee (potentieel) leefgebied van Zwarte Specht en Wespendief. Van de bomen die na de toekomstbomendunning blijven staan, worden 44 bomen gekapt, als gevolg van de aanleg van het park.

Door het inrichten van het terrein als bungalowpark verandert het karakter van het biotoop niet (tabel 2). Er blijven gebouwen aanwezig in een bos- of parkachtige omgeving. Ook blijft er sprake van menselijke verstoring. De verlichting van het terrein wordt minder in vergelijking met de huidige mate van verlichting. De lichtpunten worden lager geplaatst, waardoor er minder uitstralingseffecten zijn van de straatlantaarns. Hiermee worden eventuele uitstralingseffecten sterk beperkt.

De toekomstbomendunning zal het bos opener maken dan in de referentiesituatie. Daarmee wordt het niet minder geschikt als leefgebied van genoemde soorten. Wespendief en Zwarte Specht maken van veel verschillende typen bos gebruik. Meer openheid creëert mogelijk meer voedselhabitat, omdat meer ongewervelden en insecten het gebied gebruiken, wanneer meer licht op de bodem valt. De kap van 44 toekomstbomen om het plan te realiseren creëert iets meer openheid en op sommige plaatsen een minder gesloten kroon.

Tabel 2. Toekomstige inrichting van het recreatiepark, afgezet tegen de referentiesituatie.

	Referentiesituatie	Recreatiepark
Landschap	Bos, gesloten boomkronen	Bos, gesloten boomkronen plus kap 44 toekomstbomen
Wooneenheden	123 stacaravans	134 recreatiewoningen
Bebouwing	7139 m ²	7980 m ²
Verharding	7300 m ²	2200 m ²
Halfverharding	5985 m ²	6624 m ²
Terras	0 m ²	6865 m ²
Verlichtingspunten	4 meter hoogte	1.10 meter hoogte

6.3.2 Permanente effecten door recreatie

Het gebruik van het gebied verandert met de veranderde inrichting en functie. Wanneer het plangebied in gebruik is als bungalowpark, zullen er als gevolg van seizoensdrukte meer pieken in menselijke verstoring zijn dan toen het gebied een asielzoekerscentrum was.

Om de verschillen tussen de situatie in 2005 en de toekomstige situatie inzichtelijk te maken is op basis van de Natuur EffectenBoekhouding (NEB) becijferd hoeveel sprake er van verstoring op de soorten is door de verschillende vormen van gebruik (tabel 3).

In de *referentiesituatie* (asielzoekerscentrum) waren het gehele jaar 600 personen aanwezig. Voor de vergelijking met het recreatiepark wordt er hier vanuit gegaan dat de versturende effecten op de omgeving door het AZC vergelijkbaar zijn met een recreatievoorziening. Mogelijk maakten de bewoners en overige gebruikers van het AZC minder gebruik van de omgeving dan gemiddelde recreanten op de Veluwe. Wat hier aangegeven is, is daarom worst case. Een recreatievoorziening met 500-2000 slaapplekken wordt in de NEB beoordeeld als een ‘matig’ verstoringniveau. Aantal wandelingen per overnachting op bungalowpark op de Veluwe: 0,24 (uit: NEB, bron: Henkens *et al.* 2005). In de tijd van het AZC werden $600 * 0,24 = 144$ wandelingen per etmaal gemaakt. Uitgangspunt is dat mensen gemiddeld in groepen van 3 personen wandelen (blz 23 NEB). Dit levert dan 48 groepen op een dag op.

Voor de *toekomstige situatie* (recreatiepark) is de aanname gedaan dat in mei/juni de bezetting 100% is, met gemiddeld 3 personen per woning. $134 \text{ woningen} * 3 \text{ personen} = 402$ personen in mei/juni. Een recreatievoorziening met minder dan 500 slaapplekken wordt in de NEB beoordeeld als een ‘gering’ verstoringniveau. Bij bezetting van alle slaapplekken zou de voorziening in de categorie 500-2000 slaapplekken vallen en dan een ‘matig’ verstoringseffect hebben. Uitgangspunt is 0,24 wandelingen per overnachting op bungalowpark op de Veluwe. In de toekomstige situatie worden $402 * 0,24 = 96$ wandelingen per etmaal verwacht. Dit levert 32 groepen op een dag op.

Tabel 3. Verschil in gebruik tussen referentiesituatie en het recreatiepark

	Referentiesituatie	Recreatiepark
Bewoners	600 (gehele jaar)	402 (piek)
Wandelingen/etmaal	144	96
Groepen/etmaal	48	32

De verstoring zal in de toekomst minder groot zijn dan in de tijd van het AZC (tabel 4). Tijdens de drukste periode zal de recreatieve druk lager zijn dan de druk die in de tijd van het AZC permanent aanwezig was. In de toekomstige situatie zal het gebruik maximaal 12 weken per jaar op het

beschreven niveau liggen. Deze piekbelasting vindt wel plaats in de gevoelige periode voor Zwarte Specht (maart - mei) en Wespendif (mei - augustus).

Uitbreiding van recreatiepark in tot nu toe niet-bebouwde terreindelen van het plangebied heeft mogelijk een negatief effect op de mogelijkheden als foerageergebied voor Wespendif. Verstoring van aanwezigheid van mensen en auto's maakt deze delen minder interessant om wespenraten uit te graven, dan de situatie in 2005. Het gaat hier om minder dan vijf hectare. Wanneer dit in het perspectief van het leefgebied van de soort (van meer dan 500 hectare) wordt geplaatst, is een negatief effect op de populatie niet aannemelijk.

Tabel 4. Effectbeoordeling

Toetsingscriteria NEB	Effect
Verkleining oppervlakte habitattypen door ruimtebeslag	Geen
Vergroting oppervlakte verstoord habitat	Geen
Verkleining oppervlakte leefgebied vogelsoorten door ruimtebeslag	geen verkleining leefgebied, geen afname kwaliteit (potentieel) leefgebied of broedgebied door kap 44 bomen, naast toekomstbomen-dunning
Afname aantal broedparen vogels door ruimtebeslag	Geen
Verkleining oppervlakte leefgebied habitatrictlijnsoorten door ruimtebeslag	Geen
Verkleining populatie broedvogels door verstoring	geen, de populatie Wespendif of Zwarte Specht zal niet achteruit gaan door uitvoering van het plan of door effecten van recreatie, wel is er een mogelijk een effect op de geschiktheid van het terrein als foerageergebied voor Wespendif (al was er ook in de referentiesituatie veel verstoring)
Aantasting kwaliteit habitattypen door verdroging en/of atmosferische depositie	geen, geen habitattypen aanwezig
Aantasting kwaliteit leefgebied habitatrictlijnsoorten door verdroging en/of vervuiling	geen, geen habitattypen aanwezig
Vermindering ecologische samenhang habitattypen en leefgebieden	geen, mogelijk versterking ecologische samenhang door inrichting van het gebied in samenspraak met omliggende terreineigenaren.

6.4 Effecten ten opzichte van instandhoudingsdoelen

Het plangebied is in de referentiesituatie potentieel leefgebied voor Wespendif en Zwarte Specht, en daarnaast mogelijk potentieel broedgebied voor de Wespendif. Voor de andere soorten en de habitattypen waarvoor (concept)instandhoudingsdoelen gelden is het plangebied in de referentiesituatie niet van belang. Er zijn evenmin potenties voor ontwikkeling van leefgebied of habitattypen. De toets van het voornemen aan de gevolgen voor Natura 2000-gebied Veluwe, bezien vanuit de instandhoudingsdoelstellingen, kan dan ook beperkt blijven tot Wespendif en Zwarte Specht.

6.4.1 Wespendif

Algemeen

Het Natura 2000 gebied Veluwe beslaat een oppervlakte van 91.157 ha en is grotendeels te beschouwen als leefgebied van de Wespendif. Het geformuleerde instandhoudingsdoelen is gesteld op “Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 150 paren”. De landelijke broedpopulatie van ca. 580 paar is ongeveer stabiel. Het aandeel dat in Nederland broedt in Speciale beschermingszones die ingevolge de Vogelrichtlijn zijn aangewezen is becijferd op 29%. Het aandeel van de Nederlandse broedpopulatie in de Europese Unie bedraagt ongeveer 1,3%.

Veluwe

De populatie op de Veluwe bevindt zich ongeveer onder het geformuleerde (concept)-instandhoudingsdoel van 150 territoria. Uit onderzoek uit 2007 blijkt dat de populatie op de Veluwe nu op 90 paar geschat wordt (Van Manen & Sierdsema, 2008). Wel gaat het bij de instandhoudingsdoelen om ‘behoud’ van de populatie en niet om ‘herstel’. In feite spreekt de instandhoudingsdoelstelling zich op dit gebied dus tegen. Er zijn aanwijzingen dat de populatie op de Veluwe een negatieve trend laat zien, in tegenstelling tot andere bolwerken in Nederland (zie § 6.2). De gemiddelde territoriumgrootte bedraagt op basis van de thans beschikbare onderzoeksgegevens ongeveer 850 hectare.

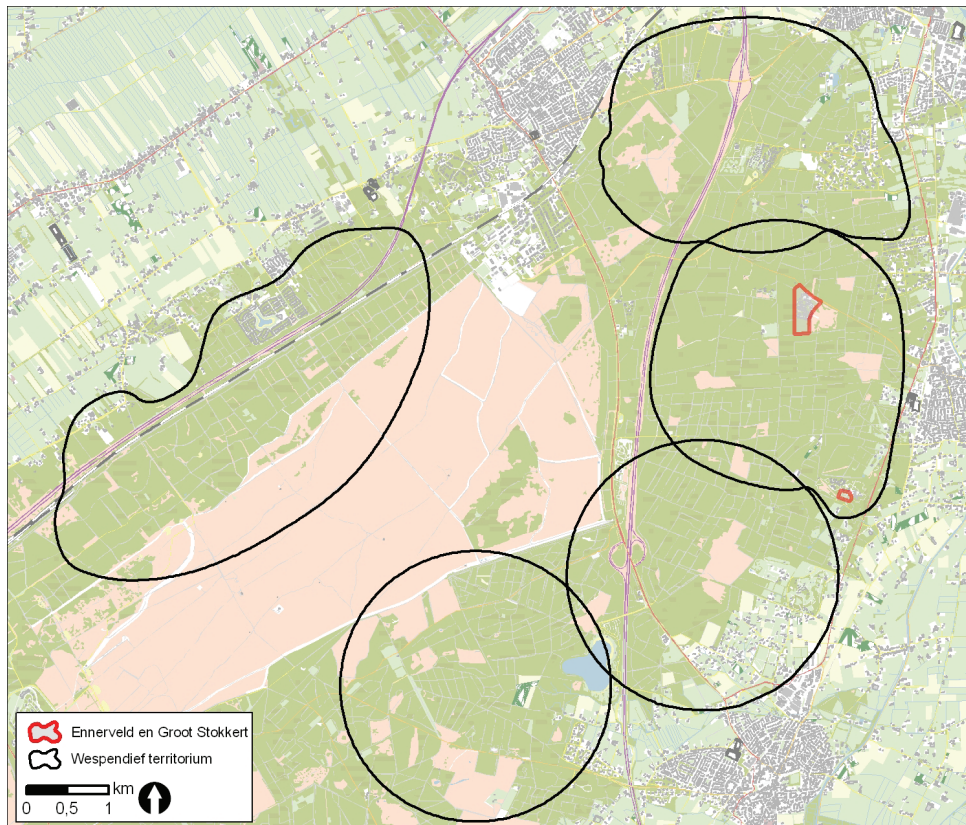
Toetsing

Hoewel de soort niet te boek staat als bijzonder verstoringgevoelig kan gezien de piekdrukke in late voorjaar en zomer worden verwacht dat het plangebied verminderd geschikt wordt als potentieel broedgebied en potentieel leefgebied. Ook in de referentieperiode was echter veel verstoring aanwezig. In de referentieperiode is de soort niet vastgesteld als broedvogel in het plangebied maar wel in de directe omgeving waargenomen. De vraag is wat de gevolgen zouden zijn als we (voor de Wespendif) een worst case-scenario volgen.

→ *Worst case: het plangebied wordt ongeschikt als broed- en leefgebied voor de Wespendif en daarnaast wordt andere initiatieven gerealiseerd die in combinatie in theorie zouden kunnen leiden tot een versterkt negatief effect. Alleen het initiatief Groot Stokkert komt in aanmerking voor deze cumulatieve effectbeoordeling (§ 6.6). Gelet op de beperkte verstoringgevoeligheid leidt externe werking niet tot additionele verstoring of verslechtering.*

In figuur 7 is deze worst case gevisualiseerd, uitgaande van de informatie uit het ecologisch profiel dat a) de gemiddelde grootte van het voedselterritorium ongeveer 850 ha bedraagt, b) voedselterritoria voor zover bekend maar weinig overlappen en c) open landschappen waaronder open heide goeddeels wordt gemeden. Uiteraard is dit voorbeeld hypothetisch en bedoeld als hulpmiddel bij de effectbeoordeling. De werkhypothese is echter wel gevoed met de beschikbare kennis over deze lastig te onderzoeken soort.

Uit de worst case blijkt dat - in cumulatie met een mogelijk ander initiatief – maximaal 1,8% van de oppervlakte van het leefgebied van een wespendifpaar verdwijnt. De kans dat daardoor een paar Wespendifen daardoor van het toneel zou verdwijnen kan navenant als zeer klein worden ingeschat. Gesteld kan worden dat de kans dat 1 van de 90 territoria door toedoen van de omvorming van een asielzoekerscentrum tot recreatieterrein ongeschikt wordt ligt in de range van 1-2%. Ervan uitgaande dat dit de worst case is (want het plangebied kan deels geschikt blijven als leefgebied), de situatie ten opzichte van de referentie nauwelijks verandert en de doelstelling behoud is, bestaat er een kleine kans op een zeer geringe verstoring of verslechtering.

Figuur 7. Gevisualiseerd worst case scenario (werkhypothese) bij de toetsing. De hypothetische ligging van territoria van de Wespandief, in perspectief gezien tot het voornemen tot omvorming van asielzoekerscentrum tot recreatieterrein.

6.4.2 Zwarte Specht

Algemeen

Het Natura 2000 gebied Veluwe bestaat voor bijna 75% (ca. 65.300 ha) uit bos. Dit is grotendeels te beschouwen als leefgebied van de Zwarte Specht. Het geformuleerde instandhoudingsdoelen is gezet op “Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 430 paren”. De landelijke broedpopulatie van ca. 1.400 paar neem iets toe. Het aandeel dat in Nederland broedt in Speciale beschermingszones die ingevolge de Vogelrichtlijn zijn aangewezen is becijferd op 41%. Het aandeel van de Nederlandse broedpopulatie in de Europese Unie bedraagt ongeveer 0,7%. De broedpopulatie op de Veluwe bedraagt naar schatting 430 territoria (bronnen: Doelendocument LNV 2007, Gebiedendocument Veluwe, SOVON & CBS 2005).

Veluwe

Het broedbestand op de Veluwe bevindt zich ongeveer rond het geformuleerde (concept)-instandhoudingsdoel van 430 territoria. De populatie op de Veluwe is ongeveer stabiel. De gemiddelde territoriumgrootte bedraagt ongeveer 0.7 paar/100 ha hectare (o.a. Deuzeman & van Manen 2007). In landschappen waar bos en heide elkaar afwisselen, zoals Het Kroondomein, ligt de dichtheid in de range van 0.3 paar/100 ha Veluws landschap (van Manen 2007).

Toetsing

In het plangebied en directe omgeving zijn in 2005 en 2008 geen territoria van Zwarte Spechten vastgesteld. Het plangebied is echter wel als potentieel leefgebied te beschouwen. Geschikte broedbomen (zoals beuk, Amerikaanse eik) zijn vrijwel niet aanwezig. De foerageeromstandigheden zijn marginaal omdat zich in het plangebied nauwelijks dood staand of liggend hout bevindt waar gefoerageerd kan worden op o.a. keverlarven. In een worst case-scenario (plangebied maakt deel uit van een territorium) zou 3-7 % van het territorium verminderd geschikt worden. Deze worst case is vermoedelijk niet realistisch omdat in de referentieperiode en in 2008 geen Zwarte Spechten zijn vastgesteld. Afgezet tegen de inventarisatiegegevens zou dus in het geheel geen effect optreden. Uitgaand van potentieel leefgebied zou van het leefgebied van één van de 430 paar (0,2%) een kwaliteitsvermindering kunnen optreden van 3-7%. Deze theoretische verstoring of verslechtering heeft met zekerheid geen significant storend effect op de instandhoudingsdoelstellingen.

6.4.3 Samenvatting

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de mogelijke effecten binnen het plangebied op de relevante soorten.

Tabel 5. samenvattende effectbeoordeling (0= geen effect, - licht effect, met zekerheid niet significant).

	Wespendief	Zwarte Specht
INTERN (binnen plangebied)		
aantasting leefgebied door ruimtebeslag	-	-
Afname aantal broedparen vogels door ruimtebeslag	0	0
Lichtverstoring	0	0
Geluidsverstoring	0	0
atmosferische depositie	0	0
Extra bewegingen gemotoriseerd verkeer (verkeersslachtoffers)	0	0

6.4.4 Conclusie

In het gebied komen geen beschermde habitattypen voor. Er is derhalve geen sprake van vermindering van de oppervlakten van beschermde habitattypen. In het gebied komen (mogelijk) twee soorten voor waarvoor instandhoudingsdoelen zijn geformuleerd: Wespendief en Zwarte Specht en Wespendief. De aantasting van leefgebied door ruimtebeslag heeft tot gevolg dat in het slechtste geval 0.01% van het aanwezige leefgebied ongeschikt wordt. Dit heeft geen effect op de instandhoudingsdoelen.

6.5 Externe werking

In de referentiesituatie zijn er in gedurende het gehele jaar 600 slaappleaatsen. In de toekomstige situatie in de piekperiode 402 slaappleaatsen. In de NEB is er nauwelijks verschil in verstoringsafstand tussen de referentiesituatie en de toekomstige (tabel 6). In de NEB is de verstoringsafstand rondom de recreatiekern voor 500 slaappleaatsen uitgewerkt. Dit geeft een beeld van de verstoring in de huidige en de toekomstige situatie. Een recreatievoorziening met 500 slaappleaatsen geeft 130 wandelaars per dag, gemiddeld 43 groepen per dag is 5 groepen per uur. Hierdoor is sprake van een verstoringsafstand van

200 meter. Aanname uit NEB: invloed van recreanten 2000 m rondom recreatiegebied plus de verstoringafstand van 200 meter maakt 2200 meter rondom het park.

Het gebied in de verstoringcirkel heeft deels hetzelfde karakter als het plangebied en is daarom ook potentieel leefgebied van beide soorten. Een deel van het gebied in de verstoringcirkel is niet voor recreanten te bereiken vanwege de harde barrière die de Molenweg vormt.

Omdat er geen verschil is in effect tussen de huidige en toekomstige situatie, heeft de aanleg van het recreatiepark ook in het kader van externe werking geen gevolgen voor de instandhoudingsdoelen van Zwarte Specht of Wespandief.

Tabel 6. Verstoringcontour recreatie gerelateerd aan het aantal slaapplekken (bron: NEB).

Slaapplekken	Wandelaars/dag	groepen/dag	groepen/uur	Verstoringafstand (m)	Verstoringcirkel (straal in m)
100	26	9	1	100	2100 (2000+100)
200	52	17	2	200	2200
500	130	43	5	200	2200
1000	260	87	10	300	2300
2000	520	173	19	400	2900 (2500+400)
5000	1300	433	48	600	3100
10000	2600	867	96	800	3300

Tabel 7 geeft een samenvatting van de mogelijke effecten van externe werking op de relevante soorten.

	Wespandief	Zwarte Specht
EXTERN (externe werking)		
verkleining populatie broedvogels door verstoring	0	0
Lichtverstoring	0	0
Geluidsverstoring	0	0
atmosferische depositie	0	0
extra bewegingen gemotoriseerd verkeer (verkeersslachtoffers)	0	0
verstoring van de omgeving door toevoeging verblijfsrecreatie	0	0

6.6 Cumulatie

De Natuurbeschermingswet verplicht om ook te kijken naar cumulatie; plannen, projecten en/of handelingen (gezamenlijk activiteiten) die afzonderlijk niet maar in combinatie met andere activiteiten wel kunnen leiden tot significante effecten. Bij de toetsing van mogelijke cumulatie zijn (analoog aan zwaar getoetste projecten zoals Maasvlakte II) de volgende uitgangspunten geformuleerd:

- Het moet gaan om plannen, projecten of handelingen waarvan op voorhand niet kan worden uitgesloten dat ze effecten veroorzaken op de instandhoudingsdoelstellingen;
- Het moet gaan om plannen, projecten of handelingen die onlangs zijn uitgevoerd en waarvan de effecten nog 'nauw';
- Het moet gaan om plannen, projecten of handelingen waarvoor de ruimtelijke planvormingsprocedure reeds is gestart en waarvan met enige zekerheid gesteld kan worden dat deze daadwerkelijk uitgevoerd zullen worden.

Voor habitats en soorten waarop geen effecten optreden zijn de effecten van andere activiteiten niet van belang. Geen effecten kunnen door cumulatie met andere activiteiten nooit 'uitgroeien' tot effecten die aan dit project zijn toe te rekenen.

Voor de Wespandief en Zwarte Specht is nagegaan of het initiatief in samenhang met andere activiteiten kan resulteren in (mogelijk) significant negatieve effecten op Natura 2000-gebied Veluwe, in het licht van de instandhoudingsdoelstellingen daarvan. Bij de andere soorten en habitattypen treden er geen effecten op, waardoor deze niet bij de cumulatietoets behoeven te worden betrokken.

Bij de beoordeling van de cumulatieve effecten dienen activiteiten te worden betrokken die er sinds de aanwijzing van het gebied als Speciale beschermingszone bij gekomen zijn alsook projecten waarvan de ruimtelijke planvormingprocedure reeds is gestart, en waarvan er een reële kans bestaat dat het plan doorgang zal vinden. Het enige initiatief dat hieraan voldoet is het voornemen om 70 woonzorg-appartementen te laten verrijzen op de locatie Groot Stokkert, een bosgebied van 30 ha nabij Heerde. Dit gebied bevindt zich eveneens in Natura 2000-gebied Veluwe, te weten op ca. 2,3 kilometer ten zuiden van het Ennerveld. Bij de in 2006 uitgevoerde veldinventarisatie zijn geen aanwijzingen verkregen dat Wespandief en Zwarte Specht in of nabij het plangebied tot broeden komen. Daarnaast zijn nadelige effecten op deze soorten via externe werking uitgesloten (Deuzeman *et al.* 2006). Gelet op het voorgaande kan het initiatief in samenhang met het initiatief bij Groot Stokkert in geen geval leiden tot significant negatieve gevolgen voor Wespandief en Zwarte Specht.

6.7 Mitigerende maatregelen

In het plan zijn maatregelen verwerkt uit het oogpunt van de algemene zorgplicht (de verplichting om handelen of nalaten achterwege te laten dat kan leiden tot 'nadelige gevolgen' en mitigatie (verzachtende maatregelen)).

- kap van zo min mogelijk bomen om het karakter van het bos in stand te houden
- beperken lichtverstoring naar de omgeving
- zeer sterk beperken van gemotoriseerd verkeer in het bungalowpark
- het niet verharderen van wegen in het bungalowpark
- gebruik van inheemse soorten om biodiversiteit te stimuleren en gunstige voedselsituatie te creëren
- zoom rondom boskernen met inheemse heesters om gebied geschikt te maken voor meer soorten

Deze zaken zijn al als zodanig behandeld, en alle mogelijke aanpassingen die eventuele versturende effecten kunnen verminderen zijn in het plan opgenomen. Er zijn dan ook geen aanvullende mitigerende maatregelen te benoemen die de effecten zouden kunnen verminderen.

6.8 Conclusies en aanbevelingen

Tabel 8. Samenvattende toetsing aan de instandhoudingsdoelen

Soort	(Potentieel) leefgebied?	Verstoring/verslechtering?	ISHD in gevaar?
Wespendief	ja	ja	nee
Nachtzwaluw	-	-	-
IJsvogel	-	-	-
Draaihals	-	-	-
Zwarte Specht	ja	ja	nee
Boomleeuwerik	-	-	-
Duinpieper	-	-	-
Roodborsttapuit	-	-	-
Tapuit	-	-	-
Grauwe Klauwier	-	-	-
Gevlekte Witsnuitlibel	-	-	-
Vliegend Hert	-	-	-
Beekprik	-	-	-
Rivierdonderpad	-	-	-
Kamsalamander	-	-	-
Meervleermuis	-	-	-
Drijvend waterweegbree	-	-	-

Bovenstaande tabel geeft de samenvatting van de beoordeling, voor alle relevante soorten en inclusief externe werking en cumulatie.

De op grond van de Natuurbeschermingswet vergunningplichtige handelingen leiden niet tot (significant) nadelige gevolgen voor de soorten waarvoor instandhoudingsdoelen in het Natura 2000-gebied Veluwe zijn geformuleerd. Voor de meeste soorten waarvoor het gebied is aangewezen komt in het gebied geen geschikt leefgebied voor. Het plangebied is potentieel leefgebied voor Zwarte Specht en Wespendief. Voor deze soorten geldt dat de inrichting en het toekomstig gebruik nauwelijks negatief effect heeft op de kwaliteit van het leefgebied. De minimale effecten in het worst case scenario hebben geen significant effect op de populatie. Er zijn derhalve geen negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen te verwachten.

7. Referenties

ARCADIS. 2007. Groei en krimp verblijfsrecreatie Veluwe. Natuureffectenboekhouding. In opdracht van de Provincie Gelderland.

BROEKMEYER, M.E.A., P.F.M. OPDAM & F.H. KISTENKAS. 2008. Het bepalen van significante effecten: omgaan met onzekerheden. Alterra.

BUITING, 2008. Kwalitatieve beschrijving begroeiing Ennerveld.

VAN DIJK A.J., BOELE A., HUSTINGS F., KOFFIJBERG K. & PLATE C.L. 2008. Broedvogels in Nederland in 2006. SOVON-monitoring 2008/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

DEUZEMAN S., HUITEMA H., KOELMAN R. & VAN RIJSWIJK A. 2006. Natuurtoets beschermde natuurwaarden Groot Stokkert te Heerde. Rapport 2006-08. Vereniging Onderzoek Flora en Fauna, Nijmegen.

DEUZEMAN S. & VAN MANEN W. 2007. De broedvogels van Boswachterij Ugchelen-Hoenderloo in 2007. SOVON-inventarisatierapport 2007/30. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

GEDEPUTEERDE STATEN GELDERLAND. 2002. Gebiedsplan Natuur en Landschap Gelderland 2004. Provincie Gelderland, Arnhem.

HENNIE HURENKAMP ARCHITECTENBUREAU BNA. Voorlopig ontwerp COA.

KRIJGSVELD K.L., VAN LIESHOUT S.M.J., VAN DER WINDEN J. & DIRKSEN S. 2004. Verstoring gevoeligheid van vogels; literatuurstudie naar de reacties van vogels op recreatie. Bureau Waardenburg, Culemborg.

LNV 2005. Concept-rapport instandhoudingsdoelen Speciale beschermingszones Ministerie van LNV, Den Haag.

VAN MANEN W. 2007. Broedvogels van Kroondomein Het Loo. SOVON-inventarisatierapport 2007/53. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

VAN MANEN, W. & SIERDSEMA H. 2008. Ruimtegebruik van Wespddieven in Gelderland: Veldonderzoek en kennislancunes. SOVON Vogelonderzoek Nederland.

MINISTERIE VAN LNV, Gebiedendatabase <http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/>

SIERDSEMA, H. 2008. Factsheets soorten Natura 2000 gebied Veluwe, *in prep.*

SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2002. Atlas van de Nederlandse broedvogels. SOVON, Beek-Ubbergen.

SOVON & CBS. 2005. Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000-netwerk. SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

SPECT GEBOUWENCONSULT. 2000. Bestek aanleg COA.

VOGEL R.L. & FELIX R.. 2005. Inventarisatie van AZC Wapenveld op beschermde flora en fauna in 2005. SOVON-inventarisatierapport 2005-05. SOVON Vogelonderzoek Nederland.

VOGELWERKGROEP ARNHEM EN OMSTREKEN, 2008. Vogels van de Veluwezoom, 25 jaar onderzoek aan vogels en hun leefgebied. Arnhem.

Bijlagen

- Bijlage I: Instandhoudingsdoelen soorten Natura 2000 gebied Veluwe
- Bijlage II: Waargenomen broedvogelsoorten op het terrein van het AZC
- Bijlage III: Kaarten toekomstige inrichting
- Bijlage IV: Bureaus betrokken bij visieontwikkeling

Bijlage I: Instandhoudingsdoelen soorten Natura 2000 gebied Veluwe

A072 Wespendif

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 150 paren.

Toelichting Vermoedelijk broedt meer dan een kwart van de Nederlandse wespendifen op de Veluwe. Na de grootschalige bebossing, begin vorige eeuw, heeft de soort zich sterk uitgebreid, maar vermoedelijk zijn de aantallen de laatste decennia constant of mogelijk licht afnemend. Het gemiddeld aantal paren in de periode 1999-2003 wordt geschat op 150. Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding is behoud voldoende. Het gebied heeft voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie.

A224 Nachtzwaluw

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 610 paren.

Toelichting Van oudsher is de nachtzwaluw een talrijke broedvogel van de Veluwe. De populatie is vanaf de 50-er jaren van de vorige eeuw sterk afgenomen tot een dieptepunt in het begin van de 80-er jaren. Sedertdien broedt bijna de helft van de Nederlandse nachtzwaluwen op de Veluwe. Daarna trad weer herstel op zodat de stand momenteel weer 100-den paren omvat. Het gemiddeld aantal paren voor de periode 1999-2003 wordt geschat op 610. Dit niveau ligt overigens nog altijd beduidend lager dan het niveau in de 50-er jaren. De soort verkeert landelijk in een matig ongunstige staat van instandhouding. De belangrijkste deelgebieden, die elk voor zich al het gewenste niveau van 40 paren voor een sleutelpopulatie overschrijden zijn het Harskampse Zand, Worth-Rhederzand, Oldenbroekse en Elspeetse Heide en Hoge Veluwe. De samenhang van deze deelpopulaties is goed, zodat voor de Veluwe als geheel van één metapopulatie kan worden gesproken.

A229 IJsvogel

Doel: Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 30 paren.

Toelichting De ijsvogel broedt in sterk fluctuerende aantallen langs de sprengen en vijverpartijen van de Veluwe rand. Na strenge winters kan ze geheel verdwenen zijn, maar na een reeks van zachte winters belopen de aantallen enige tientallen (bijvoorbeeld 1995 26 paren). Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding is behoud voldoende. Het genoemde aantal paren heeft betrekking op gunstige jaren. Het gebied levert onvoldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie, maar draagt wel bij aan de draagkracht in de regio Veluwerand met de grote rivieren ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie.

A233 Draaihals

Doel: Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 100 paren.

Toelichting: Van oudsher is de draaihals een bekende broedvogel, vooral door het bezetten van nestkasten. Sedert begin 70-er jaren worden nestkasten niet meer bezet. Ongetwijfeld een gevolg van de sterke afname van de populatie en daarnaast een toename van het aanbod aan (dode) berken als natuurlijke nestplaats (in oude hollen van grote bonte spechten). De stand lijkt jaarlijks te fluctueren met vooral vanaf de 90-er jaren een sterk terugval tot een niveau van hooguit 50 paren; ver beneden het gewenste niveau voor een sleutelpopulatie. Op de Veluwe broedt het leeuwendeel van de Nederlandse populatie met als belangrijkste deelgebieden Kootwijker- en Harskampse Zand, Zilvense Heide, Rhederzand en Planken Wambuis. In hoeverre gesproken kan worden van een aaneengesloten metapopulatie voor de gehele Veluwe is de vraag. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is uitbreiding van de populatie gewenst. Het gebied kan voldoende draagkracht gaan leveren voor een sleutelpopulatie.

A236 Zwarte specht

Doel: Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 430 paren.

Toelichting: De zwarte specht is een broedvogel op de Veluwe vanaf 1918 in langzaam toenemend aantal. De hoogste aantallen werden vastgesteld aan het eind van de 80-er jaren. Vervolgens is het aantal enigszins teruggelopen. Het gemiddeld aantal paren in de periode 1999-2003 wordt geschat op 430. Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding is behoud voldoende. Het gebied heeft voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie.

A246 Boomleeuwerik

Doel: Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 2.400 paren.

Toelichting: Van oudsher is de boomleeuwerik een talrijke broedvogel. De aantallen zijn halverwege de vorige eeuw duidelijk afgenomen, maar sinds het begin van de 70-er jaren is een opmerkelijk herstel opgetreden. Het gemiddeld aantal paren in de periode 1999-2003 wordt geschat op 2.400. Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding is behoud voldoende. Momenteel broedt de boomleeuwerik verspreid over de gehele Veluwe in een aaneengesloten metapopulatie die 1/3 van de Nederlandse populatie omvat. Het gebied heeft voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie.

A255 Duinpieper

Doel: Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 40 paren.

Toelichting: De Veluwe is momenteel het enige gebied in Nederland waar duinpiepers broeden. Van oudsher was het een schaarse, doch gewone broedvogel van alle stuifzanden. Tegenwoordig is het belangrijkste broedgebied het Kootwijkerzand en Harskampse Zand. Andere gebieden waar de duinpieper rond de eeuwwisseling nog broedde waren het Hulshorster- en Beekhuizerzand, Nieuw Millingse Zand, Planken Wambuis, Otterlose Zand en Deelense en Pampelse Zand. Het aantal paren leek eind vorige eeuw te stabiliseren op een niveau van 30-40 paren; net onder het gewenste niveau voor een sleutelpopulatie, vanaf 1999 viel de stand echter sterk terug met in 2002 nog slechts 5 paren en in 2003 nog één. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is uitbreiding van de populatie gewenst. Het is van groot belang geïsoleerde deelgebieden beter te verbinden zodat de populatie als één metapopulatie kan functioneren. Hiervoor is het van belang dat voor het habitatype H2330 zandverstuivingen uitbreiding van de oppervlakte en verbetering van de kwaliteit voortvarend worden opgepakt. Aangezien de soort gevoelig is voor verstoring o.a. door geluid, is het zaak met herstel van dit habitatype te beginnen op de meest geschikte locaties voor deze soort. Bij de verdere uitwerking van de doelen in het kader van het beheerplan is het nodig te bezien of voor herstel van een sleutelpopulatie op termijn aanvullende maatregelen nodig en zinvol zijn in het licht van de mate van herstel van deze soort.

Het gebied kan mogelijk op termijn voldoende draagkracht gaan leveren voor een sleutelpopulatie.

A276 Roodborsttapuit

Doel: Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 1.000 paren.

Toelichting: Van oudsher is de roodborsttapuit broedvogel op de heidevelden, maar aanvankelijk vermoedelijk in bescheiden aantallen. Vanaf de 70-er jaren zijn de aantallen sterk toegenomen en tegenwoordig kunnen we spreken van een aaneengesloten metapopulatie. Het gemiddeld aantal paren voor de periode 1999-2003 wordt geschat op 1.100. Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding is behoud voldoende. Het gebied heeft voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie.

A277 Tapuit

Doel: Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied met eendraagkracht voor een populatie van ten minste 100 paren.

Toelichting: De tapuit was een karakteristieke broedvogel van stuifzanden en zandige heidevelden. In het verleden broedden 100-den paren op de Veluwe. Het is aannemelijk dat de aantallen al vanaf het begin van de vorige eeuw door bebossing van stuifzanden en heidevelden teruglopen. Deze tendens heeft zich versterkt doorgezet vanaf de 80-er jaren, zodat momenteel hooguit nog enkele 10-tallen paren resteren. Het gemiddeld aantal paren voor de periode 1999-2003 wordt geschat op 66. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is uitbreiding van de populatie gewenst. Het gebied kan voldoende draagkracht gaan leveren voor een sleutelpopulatie.

A338 Grauwe klauwier

Doel: Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 40 paren.

Toelichting Vermoedelijk is de grauwe klauwier van oudsher een schaarse broedvogel. Het leefgebied kenmerkt zich door halfopen structuurrijke vegetatie met een hoog aanbod aan grote insecten en kleine gewervelden. De schatting voor de periode 1999-2003 komt uit op 27 paren, met een dalende trend. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is uitbreiding van de populatie gewenst. Het gebied kan voldoende draagkracht gaan leveren voor een sleutelpopulatie.

Broedvogelsoorten		Staat van instandhouding	Relatieve bijdrage	Doelstelling leefgebied	Doelstelling populatie
A072	Wespendief	+	++	=	=
A224	Nachtzwaluw	-	+++	=	=
A229	Ijsvogel	+	+	=	=
A233	Draaihals	--	-	>	>
A236	Zwarte specht	+	++	=	=
A246	Boomleeuwerik	+	++	=	=
A255	Duinpieper	--	+++	>	>
A276	Roodborsttapuit	+	++	=	=
A277	Tapuit	--	+	>	>
A338	Grauwe klauwier	--	++	>	>

Bijlage II: Waargenomen broedvogelsoorten op het terrein van het AZC

Tabel 1. Broedvogels op het terrein (N=aantal paren/territoria, Nbw=soort waarvoor instandhoudingsdoelen zijn geformuleerd voor Natura 2000-gebied veluwe, RL=voorkomend op de Rode lijst (2004), KW Kwetsbaar, categorie op Rode Lijst). Tevens is de landelijke talrijkeids-cassificatie volgens de Avifauna van Nederland (Bijlsma et al. 2001) gegeven.

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Talrijkheid	N	Nbw	RL
Houtduif	<i>Columba palumbus</i>	Zeer talrijk	9		-
Bosuil	<i>Strix aluco</i>	Vrij schaars	1	-	-
Groene Specht	<i>Picus viridis</i>	Vrij schaars	1	-	KW
Grote Bonte Specht	<i>Dendrocopos major</i>	Talrijk	1	-	-
Boompieper	<i>Anthus trivialis</i>	Talrijk	2	-	-
Winterkoning	<i>Troglodytes troglodytes</i>	Zeer talrijk	5	-	-
Roodborst	<i>Erithacus rubecula</i>	Zeer talrijk	8	-	-
Merel	<i>Turdus merula</i>	Uiterst talrijk	9	-	-
Zanglijster	<i>Turdus philomelos</i>	Zeer talrijk	1	-	-
Zwartkop	<i>Sylvia atricapilla</i>	Zeer talrijk	4	-	-
Tjiftjaf	<i>Phylloscopus collybita</i>	Zeer talrijk	3	-	-
Fitis	<i>Phylloscopus trochilus</i>	Zeer talrijk	1	-	-
Goudhaan	<i>Regulus regulus</i>	Talrijk	1	-	-
Staartmees	<i>Aegithalos caudatus</i>	Vrij talrijk	1	-	-
Kuifmees	<i>Parus cristatus</i>	Talrijk	1	-	-
Pimpelmees	<i>Parus ater</i>	Zeer talrijk	4	-	-
Koolmees	<i>Parus caeruleus</i>	Zeer talrijk	3	-	-
Zwarte Kraai	<i>Corvus corone</i>	Talrijk	1	-	-
Vink	<i>Fringila coelebs</i>	Uiterst talrijk	9	-	-
Goudvink	<i>Phyrrulla phyrrulla</i>	Vrij talrijk	1	-	-

Bijlage III: Kaarten toekomstige inrichting

Bijlage IV: Bureaus betrokken bij visieontwikkeling

Voor de visieontwikkeling voor “het Ennerveld” werkten de volgende bureaus samen:

Asselbergs Klinkhamer Advocaten, Etten-Leur

Juridisch advies

Buiting Bosontwikkeling, Dieren.

Advies over de bomen en het digitaal in kaart brengen van het bomenbestand

GMG Grondbank Midden Gelderland, Arnhem

Advies aanbrenge leeflaag stortplaats

H+N+S Landschapsarchitecten, Utrecht

Landschap en gebiedsontwikkeling

ICE development, Nijmegen

Projectontwikkeling, namens Ennerveld BV

MUG Ingenieursbureau, Leek

Inmetingen hoogtes en verkaveling

Quintet Leisure Projects, Tilburg

Advies over exploitatie en verhuur recreatiewoningen

SOVON Vogelonderzoek, Beek Ubbergen

Rapportage Natuurbeschermingswet

SOVON Vogelonderzoek Nederland

Rijksstraatweg 178
6573 DG Beek-Ubbergen

T (024) 684 81 11

F (024) 684 81 22

E info@sovon.nl

I www.sovon.nl

